

İstanbul Hukuk Mecmuası

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Başvuru: 28.12.2022
Revizyon Talebi: 02.01.2023
Son Revizyon Tarihi: 29.04.2024
Kabul: 24.11.2024

Evrelerden Dönülmezlik İlkesi

Ercan Yaşar^{*ID}

Öz

Ceza muhakemesinde evreler denildiğinde soruşturma ve kovuşturma evreleri aklı gelmektedir. Mevcut 5271 s. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda doğrudan anılmasa da ara muhakeme evresinin olduğu da kabul görmektedir. Kısıtlı bir süre ile iddianamenin iadesine imkân tanıyan bu evre mevzu hukukumuz açısından halen soruşturma evresi sayıldığından çalışma konumuz açısından önem arz etmemektedir. Zira evrelerden dönülmezlikten bahsedildiğinde, kastedilen münhasıran kovuşturma evresinden soruşturma evresine dönülmezliktir. Ara muhakeme evresi de soruşturma evresinden sayıldığından kovuşturma evresinden ara muhakeme evresine dönülmeyeceğini ise dolaylı olarak söyleyebilmekteyiz. Kanun koyucu ayrı bir evre nitelemesi yapmadığından evrelerden dönülmezlik ilkesi anlamında bir engel bulunmazsa da ara muhakeme evresinde mahkemeden bağımsız olarak savcının ilgili iddianameyi geri çekip çekemeyeceği açık değildir; daha doğru bir ifade ile mevzuatta öngörülmediğinden mümkün görünmemektedir. Gerçekten kovuşturma evresinin başlamasıyla birlikte savcının etkin olduğu evre sona ermiş olmakta ve süreci yürütme ve yönetme işi mahkemeye geçmektedir. Ancak muhakeme şartlarının eksikliği yahut muhakeme engellerinin ortaya çıkması kimi hallerde soruşturma evresine dönülmesini yahut durma kararı verilerek ilgili eksikliklerin mahkeme dışı makamlarca giderilmesini gerektirebilmektedir. Bu sebeple kimi ülke uygulamalarında soruşturma evresine dönüş duruşma devresi ve veya sonrasında mümkün kılınmıştır. Bizde ise bu konuya cevaz veren bir düzenleme bulunmadığı için bize göre telafisi kovuşturma evresinde mümkün olmayan sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Keza Anayasa Mahkemesi'nin yakın tarihte seri muhakeme usulüne ilişkin olarak verdiği iptal kararı da soruşturma evresine dönüşü zorunlu kılmaktadır. Bu ve benzeri hallerde ortaya çıkabilecek haksızlıkları (adil yargılanma bağlamındaki sorunları) giderme adına soruşturma evresine dönülmesinin mümkün olması gerektiğini mukayeseli hukuk çerçevesinde açıklamaya çalışarak mevzuatımızda değişiklik önerisinde bulunma adına bu çalışmayı ele almış bulunmaktayız.

Anahtar Kelimeler

Safhalardan Geri Dönülmezlik, Evrelerden Geri Dönülmezlik, Evrelerden Dönülmezlik, Evreler Arası Dönülmezlik İlkesi, Immutabilitätsprinzip (Değişmezlik İlkesi)

The Principle of the Irrevocability of Phases

Abstract

Regarding the phases/stages in criminal procedure, investigation and the main trial stages come to mind. Although it is not directly mentioned in the current Code of Criminal Procedure (with code no. 5271), there is an intermediate trial phase. This phase, which allows the return of the indictment with a limited period of time, is not important for our study because it is still considered as the investigation phase in terms of our current law. Because when the irrevocability of the stages is mentioned, what is meant exclusively is the irreversibility from the main trial phase to the investigation phase. Since the intermediate trial phase is also counted as the investigation phase, we can indirectly say that it is not possible to return to the intermediate trial phase from the main trial phase. Since the legislator does not qualify a separate phase, although there is no obstacle in terms of the principle of irrevocability from phases, it is not clear whether the prosecutor can withdraw the indictment independently of the court during the intermediate trial phase; to put it more accurately, it

* **Sorumlu Yazar:** Ercan Yaşar (Doç. Dr.), Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, Erzincan, Türkiye. E-posta: ercanyasar279@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9076-6795

Atıf: Yaşar E, "Evrelerden Dönülmezlik İlkesi" (2024). İstanbul Hukuk Mecmuası 1271. <https://doi.org/10.26650/mecmua.2024.82.4.0008>

does not seem possible since it is not foreseen in the legislation. Indeed, with the start of the main trial phase, the phase in which the prosecutor effectively acts, comes to an end, and the task of executing and managing the process passes to the court. However, in some cases, the lack of judgement conditions or the emergence of obstacles to judgement may require returning to the investigation phase or making a decision to stop and correcting the relevant deficiencies by out-of-court authorities. For this reason, in some country practises, it is possible to return to the investigation phase during and/or after the main hearing period. Because we do not have a regulation that allows this issue, in our opinion, irreparable results emerge in the main trial phase. Likewise, the recent annulment decision of the Constitutional Court regarding the accelerated proceeding also necessitates a return to the investigation phase. We have discussed this study in order to propose changes in our legislation by trying to explain within the framework of comparative law that it should be possible to return to the investigation phase in order to eliminate the injustices (problems in the context of a fair trial) that may arise in these and similar cases.

Keywords

Irrevocability of Phases, Irreversibility of Stages, Stages Irrevocability, Irrevocability Between Stages, Immutability Principle

Extended Summary

The existence of the principle of irrevocability of phases is almost uniformly accepted by the doctrine and the law practise, but it is not directly mentioned in the Turkish Criminal Procedure Code or in other relevant laws. Although the principle is not directly included in the legislation, there are various regulations that indirectly indicate its existence. At the beginning of these regulations, comes Article 174 of TCPC. According to this article, an indictment that has not been returned within 15 days of its delivery will be considered accepted. According to Article 175 of TCPC, as soon as the indictment has been accepted, the investigation phase ends and the main trial phase (phase of prosecution) starts. Once the main trial phase starts, there is no return to the phase of investigation. The doctrine and practise generally accept that after passing of these 15 days, the return of the indictment is no longer allowed. Because the passing of these 15 days removes the authority, which has been given to the court, to return the indictment. The same conclusion can be reached from article 267 and following articles of TCPC. Because these articles give the opportunity to reconsider the decision which has been made by the court. But even in those cases, there is no return to the investigation phase. This means indirectly that there is no response from the main trial phase to the investigation phase. Generally accepted, there are two phases in criminal procedure; namely, phase of investigation and the phase of the main trial. Although it is not directly mentioned in the current Turkish Criminal Procedure Code, there is an intermediate trial phase. This phase, which allows the return of the indictment with a limited period of time, is not important for our study because it is still considered as the investigation phase in terms of our current law. Because when the irrevocability of the phases is mentioned, what is meant exclusively is the irreversibility from the main trial phase to the investigation phase. Since the intermediate trial phase is also counted as a part of the investigation phase, we can indirectly say that it is not possible to return from the main trial phase

to the intermediate trial phase. Since the legislator does not qualify a separate phase, although there is no obstacle in terms of the principle of irrevocability from phases, it is not clear whether the prosecutor can withdraw the indictment independently of the court during the intermediate trial phase; to put it more accurately, it does not seem possible since it is not foreseen in the legislation. For this reason, although it has no place in the legislation, it is rightly defended in our doctrine that the prosecutor's office should be given such a withdrawal authority. Indeed, with the start of the main trial phase, the phase in which the prosecutor is the emperor comes to an end, and the task of executing and managing the process passes to the court. Thus, when the main trial phase is initiated, the obligation of the court to perform and terminate the process starts. However, in some cases, the lack of prosecution conditions or the emergence of obstacles to judgement may require returning to the investigation phase or making a decision to stop and correcting the relevant deficiencies by out-of-court authorities. For this reason, in some country practises, it is possible to return to the investigation phase during and/or after the main hearing period. The recent annulment decision of the Constitutional Court regarding the accelerated proceeding also necessitates a return to the investigation phase. This study aims to explain within the framework of comparative law that it should be possible to return to the investigation phase in order to eliminate the injustices (problems in the context of a fair trial) that may arise in these and similar cases.

I. Giriş

Evrelerden geri dönülmezlik ilkesi¹, varlığı öğreti ve uygulama tarafından neredeyse yeknesak şekilde kabul edilen ancak 5271 s. Ceza Muhakemesi Kanunu’nda ve veya ilgili diğer mevzuatta doğrudan yer verilmeyen bir ilkedir. İlkenin doğrudan mevzuatta yer almamasına rağmen dolaylı olarak varlığına delalet eden çeşitli düzenlemeler mevcuttur. Bunların başında CMK m 174 düzenlemesi gelmektedir. Bu maddeye göre en geç 15 gün içinde iade edilmeyen iddianame kabul edilmiş sayılacak ve kamu davası açılmış olacaktır. Öğreti ve uygulama bu düzenlemeyi ekseriyetle 15 günün sonunda iddianamenin kabul edilmiş sayılacağı ve artık iade edilemeyeceği şeklinde kabul etmektedir.² Bu süre mahkemeye iade imkânı tanıyan bir süredir. İlgili sürenin geçmesinden sonra iddianamenin iadesi kural olarak mümkün değildir.³ İadenin mümkün olmaması, ilgili süreyi hak düşürücü sürelerle yakınlaştırmakta ve iade yetkisini ortadan kaldırmaktadır. Bu ise şu anlama gelmektedir: Bir kez kovuşturma evresine geçildikten sonra soruşturma evresine dönüş mümkün değildir.

Bu konuda evrelerden dönülmezlik ilkesini dolaylı olarak teyit eden maddeler grubu ise CMK m 260 ve devamı hükümlerinde düzenlenen olağan ve olağanüstü kanun yollarıdır. Gerçekten de soruşturma evresi tamamlanıp, kovuşturma evresine geçilmiş bir dosyada olağan kanun yolları yahut olağanüstü kanun yolları devreye girse bile ilgili dosyayı yeniden soruşturma evresine döndürememektedir. Zira bu hallerde dahi ilgili dosya en iyi ihtimalle kovuşturma evresinin başına döndürülmekte ve tabiri caiz ise kovuşturma evresine yeniden başlanmaktadır. Ancak bu hallerde de dosyanın soruşturma evresine aktarımı mümkün olmamaktadır.

Benzer bir durum Alman Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 156. maddesinde İddianamenin Geri Alınması [Anklagerückname = (Kamu Davasının) Davanın Geri Alınması] başlığı altında dolaylı olarak düzenlenmiş bulunmaktadır. Bu maddeye göre “kamu davası, kovuşturma evresinin açılmasından sonra geri alınamaz”. Yukarıda belirttiğimiz üzere ülke mevzuatımızda bu şekilde kovuşturma evresindeki davanın/iddianamenin geri çekilmesini yasaklayan doğrudan bir

¹ Evrelerden dönülmezlik ilkesi öğreti ve uygulamada evrelerden geri dönülmezlik, safhalardan geri dönülmezlik, evreler arası dönülmezlik gibi çeşitli şekillerde aktarılmaktadır. Alman eserlerinde ve uygulamasında iddianamenin geri alınması (Rücknahme der Anklage) şeklinde yahut değişmezlik/dönülmezlik ilkesi (Immutabilitätsprinzip) şeklinde adlandırılmaktadır; belirtmek gerekir ki anılan bu Immutabilitätsgrundsatz aslında mahkemenin iddianame konusu yapılan fiille bağlı kalması ve iddianameyi genişletmemesi, bu sebeple değiştirememesi ile ilgilidir. Ancak dolaylı olarak evrelerden dönülmezlik ilkesi ile ilgili olduğundan öğretide bu şekilde isimlendirilmektedir. Bkz Michael Heghmanns, *Strafverfahren* (Springer, 2014) Rn. 677; Hans Wiprächtiger, *Kommentar, Schweizerische Strafprozessordnung und Schweizerische Jugendstrafprozessordnung*, (Hrsg. Marianne Heer, Stämpfli Verlag, 2010) 85.

² Cumhuriyet Şahin ve Neslihan Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (13. Baskı, Seçkin 2022) 134; Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (10. Baskı, Seçkin 2022) 737; Bahri Öztürk, Durmuş Tezcan, M Ruhan Erdem, Sırma Gezer, F. Yasemin Saygılar Kırıt, Esra Alan, Özdem Özyayın, Efser Erden Tütüncü, Derya Altınok Villemin & M Can Tok, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku* (16. Baskı, Seçkin, 2022) 630; Yargıtay 4 CD, 22.12.2021, 35253/29885; Yargıtay 11 CD, 22.11.2021, 37448/10455.

³ Tosun, bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: Kamu hukukunda yetkiler istisnadır, bunların gösterilmemiş olması kabul edilmediklerini gösterir; ayrıca kabul edilmediklerinin belirtilmesine gerek yoktur. Bkz Öztekin Tosun, *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, Cilt I, Genel Kısım* (4. Bası, Acar Matbaacılık Tesisleri 1984) 198.

düzenleme bulunmamakla birlikte, mevzuattaki iddianamenin iadesine ilişkin yetki düşürücü süre, kanun yollarında dosyanın en iyi ihtimalle kovuşturma evresinin başına çekilebilmesi (daha geriye, soruşturma evresine gönderilememesi) gibi aksi yöndeki düzenlemeler ışığında uygulama ve öğretide evreler arası geçişin olmadığı kabul edilmektedir.⁴ İddianame kabul edilmeden yahut kabul edilmiş sayılmadan kovuşturma evresine 5271 s. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun düzenlemeleri gereği geçilmiş olmadığından iddianamenin iadesi sürecinde kovuşturma evresinden dönülüp soruşturma evresine geçildiği söylenemez. Nitekim Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 156. maddesinde de Hauptverfahren (ana muhakeme/kovuşturma) kavramı kullanılmış olup bizdeki (öğretide varlığı kabul edilen) ara muhakeme evresine tekabül eden *Zwischenverfahren* evresinde iddianamenin iadesinin önü açık tutulmuştur.⁵ Alman mevzuatında ve öğretisinde iddianamenin mahkemeye sunulmasından sonra mahkemenin ilgili iddianameyi kabul veya iade kararı vermeden önce ilgili iddianameyi taraflara (şüpheliye) tebliğ etmesi ve belli bir süre içinde cevap ver(ме)mesi neticesinden sonra kararını vermesi gerektiği düzenleme altına alındığı ve savunulduğu gibi⁶ Türk öğretisinde mevcut haliyle kişinin bir şekilde haberdar olduktan sonra mahkemeye vereceği bir dilekçe ile ilgili iade konusunda beyanda bulunabileceği savunulmaktadır.⁷ Benzer düzenlemenin 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 1985 değişikliği öncesinde de olduğu görülmektedir.⁸ Doğrudan evrelerden dönülmezlik ile ilgili olmazsa da burada dosyaların kovuşturma evresine geçilmeden önce bir kez daha gözden geçirilmesine imkan tanınması ve silahların eşitliği ilkesinin tesisi yönüyle sonraki (d)evrelerde muhtemel iadelerin/dönüşlerin sayısını azaltıcı etki gösterebilir. Bu sebeple kovuşturma evresine geçmeden ve iddianame kabul edilmeden önce şüphelinin süreçten haberdar edilmesi ve beyanlarını iletmesine imkân tanınmanın makul sürede yargılamayı etkilemeyecek süre ile sınırlı şekilde tanınması gerektiğini biz de düşünmekteyiz.⁹

Evrelerden dönülmezlik ilkesi mevcut 5271. s. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun düzenlemeleri ışığında bu şekilde mutlak kabul edildiğinde soruşturma evresinde

⁴ Öğreti için bkz Yenisey/Nuhoğlu (n 2) 605; Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (19. Baskı, Beta 2020) 20; A. Batuhan Baytaç, 'Seri Muhakeme Usulü' (2020) 8(2) Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, 1, 22; İddianamenin iadesi kurumu ve diğer ülke mevzuatlarıyla mukayese için bkz Esra Alan Akcan, 'Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi Kurumu' (2016) 15(2), İKÜHFD, 173, 174 vd; Uygulama için bkz Yargıtay 12 CD, 30.09.2021, 2256/6462; Yargıtay 6 CD, 04.11.2021, 21693/17151; Yargıtay 6 CD, 21.12.2021, 6134/19933; Yargıtay 6 CD, 28.1.2021, 3713/1124.

⁵ Aynı yönde Heghmanns (n 1) Rn. 677.

⁶ Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 201. maddesi bu şekilde bir düzenleme içermektedir. Aynı yönde Martin Heger ve Erol Pohlreich, *Strafprozessrecht* (2. Aufl., Kohlhammer 2018), S. 128, Rn. 342.

⁷ Türk öğretisine ilişkin görüş için bkz Yener Ünver ve Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (19. Baskı, Adalet 2022) 548; Yener Ünver ve Hakan Hakeri, *Sorularla Ceza Muhakemesi Hukuku* (TBB Yayınları, 2006) 299 vd <http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/sorularla_cmk.pdf> Erişim tarihi 8 Eylül 2022; Fahri Gökçen Taner, *Çelişme ve Silahların Eşitliği* (2. Baskı, Seçkin 2021) 251 ayrıca bkz 283; Ahu Karakurt, 'Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi' (2009) 82 TBB Dergisi 1, 27.

⁸ İlgili CMUK m 194 hakkında ayrıntılı bilgi için bkz Öztekin Tosun, *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri* (Sulhi Garan Matbaası Koll. Şti., 1973) 92; Taner (n 7) 284.

⁹ Aynı yönde Centel/Zafer (n 4) 630; Taner (n 7) 284.

yapılması gereken ve bir şekilde yapılmamış olan ve kovuşturma evresine geçilmiş olan dosyalarda ilgili eksikliğin giderilmesi kovuşturma evresi içinde gerçekleştirilmektedir. Nitekim uygulamada muhakeme engelinin mevcudiyeti halinde kovuşturma evresinde mahkemenin ilgili engeli bizzat kaldırdığı yahut durma kararı verip gereği için başsavcılığa yazı yazdığı bilinmektedir; bu şekilde bir süreç işletimi safhalardan dönülmezlik ilkesi olarak da anılan bu ilkeye halel getirmeden ilgili muhakeme engelinin kaldırılmasına aracılık edebilmektedir ve gelen neticeye bağlı olarak mahkeme muhakemeye devam etmekte yahut engelin kalkmaması gerekçesiyle düşme kararı vermektedir.¹⁰ Ancak bu durumda dosya evre olarak kovuşturma evresinden soruşturma evresine iade edilmiş olmamaktadır. Zira verilen hüküm türü kovuşturma evresinin hüküm türlerinden biri olan düşme hükmüdür; bu sebeple evrelerden dönülmezlik ilkesini ihlal etmemekte ve bu halde soruşturma evresine dönüşü de zaruri kılmamaktadır. Fakat zaruretin olmadığı durumlar her zaman vaki değildir: Uzun süre önödeme kurumunun kovuşturma evresinde mümkün olmaması bağlamında tartışma konusu olan evrelerden dönülmezlik ilkesi, seri muhakeme usulü bağlamında bilhassa Anayasa Mahkemesi'nin 2022 yılında vermiş olduğu *iptal kararı*¹¹ ile birlikte yeniden tartışmaya açılmıştır.¹² Günümüz yargı uygulamasında, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı sonrası evrelerden dönülmezlik ilkesinin şu şekilde dolanıldığı gözlemlenmektedir: Dosyaya bakan ilk derece mahkemesi ilgili dosyayı ara karar vermek suretiyle gereği için Cumhuriyet başsavcılığına göndermekte, savcılıktan gelecek geri bildirimi beklemek üzere durma kararı vermektedir. Ara karar ile gereği için gönderilen dosyada savcılık seri muhakeme usulünü işletmekte ve talepname ile başka (küçük yerlerde aynı) mahkemeden talepname doğrultusunda karar vermesini istemektedir. Mahkeme ilgili usulü devam ettirmekte ve dosyayı hükme bağlamakta; bunun üzerine savcılık ilgili dosyada seri muhakeme usulünün uygulandığını ve taleptenamenin hükme (yahut HAGB kararına) bağlandığını kendisine dosyayı seri muhakeme işlemleri için göndermiş olan ilk derece mahkemesine bir yazı ile iletmektedir. Dosyada durma kararı vermiş olan mahkeme savcılıktan gelen bu yazı üzerine durma kararını kaldırmakta, ilgili dosyaya konu fiilin daha önce hükme bağlandığı gerekçesi ile davanın reddine karar vermektedir.¹³ Uygulamanın bulunduğu bu yol evrelerden dönülmezlik ilkesinin etrafından dolanmak suretiyle ihlal edilmesi ve eş zamanlı iki soruşturma sürecinin yürütülmesi anlamına gelmektedir. Ceza muhakemesine hâkim ilkelerin ihlalinin önüne geçme adına konunun kanun koyucu tarafından çözülmesi gerekmektedir. Çalışmamızın devamında gerekçelendirdiğimiz üzere, Cumhuriyet savcısının davayı/iddianameyi (re'sen, mahkemenin talebi yahut ilgililerin talebi

¹⁰ Yargıtay 6 CD, 04.11.2021, 21693/17151; Baytaz (n 4) 23.

¹¹ Karar için bkz AYM, E.2020/87, K.2022/44, 21/04/2022, § 30 vd.

¹² Önödeme bağlamındaki sorun için bkz Ünver/Hakeri, *Sorularla Ceza Muhakemesi Hukuku*, (TBB Yayınları, 2006) 298 vd; Ünver/Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (2. Cilt, 7. Baskı, Adalet 2013) 37.

¹³ Öğretide bu halde düşme kararının verilmesi gerektiğini savunan görüş için bkz Burak Taş, 'Caza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin Kabulü, Tensip Zaptı ve İlk Duruşma', (2020) 6(2) İstanbul Aydın Üniversitesi HFD, 287, 306.

üzerine) geri çekmesini yahut bu halde mahkemenin iddianameyi iade etmesini mümkün kılan bir kanun düzenlemesi işbu sorunu seri muhakeme ve diğer bazı sınırlı hallerde ortaya çıkan bu önceki evreye geri dönme zaruretleri için çözmüş olacaktır.

II. Mukayeseli Hukukta Durum

Türk hukukuna ilişkin tespit ve değerlendirmelere geçmeden önce mukayeseli hukukta bu ilkenin mevcut olup olmadığı, mevcut ise istisnai hallerde soruşturma evresine dönüşe müsaade edilip etmediği hususunu ele almak istiyoruz. Türk hukukunda mutlak şekliyle uygulanan ve bu sebeple soruşturma evresine bir daha dönülmesinin önünü kapatan evrelerden dönülmezlik ilkesi, ele aldığımız birçok ülke uygulamasında ise görece daha esnek şekilde uygulanmaktadır. Misal, Alman CMK m 156. düzenlemesinde yer verilen “kamu davası, kovuşturma evresinin açılmasından sonra geri alınamaz” şeklindeki ilkeden birçok istisnai halde vazgeçildiği ve iddianamenin savcı tarafından geri çekilerek sürecin yeniden soruşturma evresine taşındığı görülmektedir.¹⁴ Kovuşturma evresinden tekrardan soruşturma evresine geçilmesine olanak tanıyan düzenlemelerin başında Alman Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 153c/4, 153d/2, 153f/3 düzenlemeleri gelmektedir.¹⁵ Alman mevzuatında yer verilen ve savcının iddianamesini geri çekme imkanı tanıyan bu düzenlemelerin aslında savcıya tanınan takdirilik ilkesinin (Opportunitätsprinzip) kovuşturma evresindeki yansıması olduğu belirtilmektedir.¹⁶ Alman düzenlemelerine bakıldığında birçok düzenlemenin hakikaten bu ilkeye hizmet ettiği görülmektedir.

Keza İsviçre Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 329. maddesinde iddianamenin iadesi benzeri bir düzenlemeye yer verilmiştir. Alman hukukundan farklı yönü, burada iddianamenin savcı tarafından geri çekilmesi değil mahkeme tarafından iadesi söz konusudur. Ancak iade gerektiren sebeplerin muhakemeye başladıktan sonra ortaya çıkması ve durma kararı verilmesi yoluyla kovuşturma evresinde giderilemeyecek bir durumun ortaya çıkması halinde mahkemenin iddianameyi eksikliklerin giderimi yahut düzeltilmesi için savcılığa iade edebileceği belirtilmiştir.¹⁷ Burada evrelerden dönülmezlik ilkesinin fazlasıyla esnetildiği ve sonradan ortaya çıkan hususların soruşturma evresine geri dönülmesini gerektirmesi halinde mahkemenin iddianameyi iade edebileceği açıkça belirtilmiştir. Bu maddenin muhakeme sürecinde mevzuatımızda seri muhakeme usulü olarak nitelendirilen Strafbefehlsverfahren

¹⁴ Ulrich Berz ve Michael Burmann, *Handbuch des Straßenverkehrsrechts, Band II*, (Werkstand 44. Ergänzungslieferung, Hrsg. Michael Burmann & Reiner Heß, Bearbeiter: Schneider, C.H. Beck, München, 2021) S. 61, Rn. 227.

¹⁵ Heghmanns (n 1) Rn. 173; Alman CMK m 206a çerçevesinde belirtilen muhakeme engellerinden birinin de savcının iddianameyi geri çekmesi/alması hali olduğu ve bu halde mahkemenin tüm safhalarında, hatta temyiz ve yargılamanın yenilemesi yolunda bu geri çekmenin mümkün olduğu belirtilmektedir. Bkz Urs Kindhäuser & Kay H. Schumann, *Strafprozessrecht* (5. Aufl., Nomos 2019), § 16, Rn. 12; Keza savcının iddianameyi (kamu davasını) geri çektiği hallerde muhakeme masraflarının kimin üstüne bırakılacağı da aynı kanunun 467a maddesinde düzenlenmiştir. Aynı yönde Uwe Hellmann, *Strafprozessrecht* (2. Aufl., Springer 2006), Rn. 828.

¹⁶ Dirk Clausmeier, *Die Einstellung von Verfahren mit Auslandsberührung durch die Staatsanwaltschaft*, (BWV, 2016) 23.

¹⁷ Andreas Donatsch, Christian Schwarzenegger & Wolfgang Wohlers, *Strafprozessrecht* (Schulthess 2014) 285.

kurumunun savcılık tarafından uygulanması gerekirken gözden kaçtığı yahut bilerek uygulamadığı hallerde devreye gireceği ve mahkemenin seri muhakeme usulünün uygulanması (Strafbefehlsverfahren) için (bu talimatla) iddianameyi savcılığa iade edeceği genel kabul görmektedir.¹⁸ Bu durum savcılık tarafından giderilebilir bir eksiklik olarak addedilmekte ve savcılığın artık yeniden iddianame düzenlemeyeceği aksine seri muhakeme usulüne uygun talepname düzenleyeceği kabul edilmektedir.¹⁹ Mahkemenin seri muhakeme usulü uygulanması tespiti/önerisi/talimatı ile iade ettiği iddianame savcılık tarafından yeniden düzenlenir ve mahkemeye sunulursa mahkemenin bu halde İsviçre CMK m 329/4 uyarınca düşme kararı vererek muhakemeyi sonlandıracağı (Einstellung des Verfahrens) öğretide savunulmaktadır.²⁰ Biz bu görüşü sorunlu bulmakta ve bu görüşe katılmamaktayız. Bu halde savcılığa talepname düzenlemek dışında bir imkânın tanınmaması gerektiği savunulabilir; yahut hususun yeniden iade suretiyle giderilmeye çalışılması gerektiği ileri sürülebilir. İkinci halde savcılık yeniden iddianame düzenler ve gönderirse durum içinden çıkılmaz hal alabilecektir. Öğreti bu kaygıyla olsa gerek, mahkemeye düşme hükmü verme imkânı tanımaktadır; başka bir ifadeyle öğreti, bu halde mahkemeye muhakemeyi esasa girmeden sonlandırma (Einstellung des Verfahrens) yolunu açarak çözüm bulmaya çalışmaktadır.

Avusturya Ceza Muhakemesi Kanunu'nda da benzer düzenlemeler bulunmaktadır: Anılan kanunun 210. maddesinin 2. fıkrasında iddianamenin yetkili mahkemeye verilmesiyle birlikte (bizdeki gibi kabul yahut belli bir süre geçmesi şartı öngörülmemiş) kovuşturma evresinin (Hauptverfahren) başlamış olduğu kabul edilmektedir; 213. maddeye göre sanığa tebliğ edilen iddianameye karşı itiraz yoluna 14 günlük süre içinde başvurulduğunda, yetkili merci 215. maddenin 3. fıkrasındaki hususlar söz konusu ise iddianameyi iade eder, ilgili fıkra göre bu halde kovuşturma evresi sonlandırılmış olmakta ve soruşturma evresi yeniden açılmış olmaktadır.²¹ İşbu düzenleme şunu göstermektedir: Avusturya Ceza Muhakemesi Kanunu'nda evrelerden dönülmezlik ilkesinden, belirtilen koşullar altında dönülmesi mümkündür. Sanığa tanınan bu sürelerin sonunda kovuşturma evresinde ilgili dosyanın soruşturma evresine gönderilmesini gerektiren bir durumun ortaya çıkması halinde iadenin mümkün olduğuna dair başkaca bir düzenlemeye rastlayamadığımızdan, soruşturma evresine bu sürelerin geçmesinden sonra dönülemeyeceği sonucuna varmaktayız.

¹⁸ Michael Daphinoff, *Das Strafbefehlsverfahren in der Schweizerischen Strafprozessordnung* (Schulthess, 2012) 273.

¹⁹ Yazar İsviçre Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 329. maddesinin 1. fıkrasında ayrı ayrı yer verilen iade sebeplerinden Porzessvoraussetzungen ve Verfahrenhindernisse durumlarından Prozessvoraussetzungen durumunun bu halde gerçekleştiğini savunmaktadır; zira bu halde iddianame hiç düzenlenmemeliydi, doğrudan seri muhakeme usulü uygulanmalıydı, demektir. Daphinoff (n 18) 273 bilhassa sayfa 276; Bu iki kavramın aslında eş anlamlı olduğu, daha doğru bir ifadeyle muhakeme engellerinin aslında muhakeme şartlarının negatif (olumsuz/eksik/bulunmama) hallerini oluşturduğu görüşü için bkz Eveline Roos & Konrad Jeker, 'Die Prüfung der Anklage nach Art. 329 StPO' (2012/5) Forumpoenale 301, 304.

²⁰ Daphinoff (n 18) 278.

²¹ Avusturya CMK m 215/3 şu şekildedir: "In den Fällen des § 212 Z 3, 4 und 8 hat das Oberlandesgericht die Anklageschrift zurückzuweisen; dadurch wird das Hauptverfahren beendet und das Ermittlungsverfahren wieder eröffnet."

İncelemiş olduğumuz bu ülke uygulamaları, evrelerden dönülmezlik ilkesinin mutlak olmadığını ve kanun düzenlemesiyle bu ilkeye istisna getirilebileceğini göstermektedir.

III. Ceza Muhakemesinde Evreler

5271 s. Ceza Muhakemesi Kanunu bağlamında evrelerden söz edildiğinde soruşturma ve kovuşturma evreleri kastedilmektedir. Anılan Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 2. maddesinin 1. fıkrasının e bendine göre, yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evreye soruşturma evresi; f bendine göre ise, iddianamenin kabulü ile başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreye kovuşturma evresi denilmektedir. Kanun koyucunun ara muhakeme yahut ara soruşturma şeklinde nitelendirdiği bir evre bulunmamaktadır. Benzer durum İsviçre Ceza Muhakemesi Kanunu için de geçerlidir. Ancak gerek İsviçre öğretisinde gerekse ülke öğretimizde Ceza Muhakemesi Kanunu'nda doğrudan anılmamış olsa da öğreti tarafından varlığı kabul edilen bir ara muhakeme evresi bulunmaktadır.²² Mukayeseli hukukta olduğu gibi Türk öğretisinde de bize göre yerinde bir tespit olarak ara muhakeme evresinden söz edilecekse bu evrenin çelişmeli bir muhakemeyi mümkün kılması gerektiği vurgulanmaktadır; bu ise kaçınılmaz olarak şüpheli sıfatını taşıyan tarafa bildirimi ve onun konuya ilişkin beyan ve savunma vermesini mümkün kılmayı gerektirmektedir; öyle ki ideal olması açısından ara muhakeme sürecinin yürütecek mahkeme ile dosyaya bakacak mahkemenin ayrı olması gerektiği de haklı olarak savunulmaktadır.²³

Konumuz açısından önem arz eden boyutu, evrelerden dönülmezlik ilkesinden söz edildiğinde ara muhakeme evresinin, evrelerden dönülmezlik ilkesinin etki alanına dahil olup olmayacağı meselesidir. Bize göre kanun koyucunun nitelemesi doğrultusunda yorum yapmak gerektiğinden, kovuşturma evresinden ara muhakeme evresine dönüş mevcut düzenlemeler ışığında mümkün olmamakla birlikte ara muhakeme evresinden soruşturma evresine dönüş mümkündür. Zira öğreti tarafından ara muhakeme evresi olarak nitelendirilen devre kanun koyucu tarafından soruşturma evresi olarak nitelendirilmiştir. Soruşturma evresi içinde geri gelmek mümkün olduğundan bu bağlamda bir yasaktan (ara muhakeme evresinden soruşturma evresine dönülemeyeceğinden) söz edilemeyecektir. Aşağıda gerekçesine yer verdiğimiz üzere bu evrede savcılığın iddianamesini herhangi bir sebeple geri çekmesi mümkündür. Zira süreç henüz mahkemenin etkin olduğu safhaya geçmemiştir.

Kanun koyucunun öngördüğü ve öğretilerde de genel kabul gören iddianamenin iadesi halinin evrelerden dönülmezlik ilkesinin istisnası niteliğinde olup olmadığı

²² Roos & Jeker (n 19) 301; Türk hukukundaki kullanım için bkz Öztürk ve diğerleri (n 2) 621; Yenisey/Nuhoğlu (n 2) 608; Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (14. Baskı, Seçkin 2021) 460.

²³ Ayrıntılı bilgi için bkz Taner (n 7) 286 vd.

ise bu evrenin mevzuatta bulunup bulunmadığına göre şekillenmektedir. Kanun düzenlemeleri dikkate alındığında bu halde halen soruşturma evresinde olduğu kabul edildiğinden evrelerden dönülmezlik ilkesine istisna teşkil eden bir durumun düzenlenmediği söylenmelidir. Zira bu halde soruşturma evresindeki bir devreden döndüğü söylenebilecektir. Öğretinin kabul ettiği gibi ara muhakeme evresi bağımsız bir evre olarak kabul edildiğinde ise bu iade düzenlemesinin evrelerden dönülmezlik ilkesinin istisnasını teşkil ettiği söylenmelidir. Varlığı genel kabul gören ara muhakeme evresinin ne zaman sona erdiği hususu ise CMK m 174'teki 15 günlük sürenin hukuki niteliğinin tespitine göre değişiklik arz edebilmektedir. Bu sebeple öncelikle ilgili sürenin hukuki niteliğinin tespiti yapılmalı, akabinde evrenin ne zaman sonlandığı hususuna açıklık getirilmelidir.

IV. İddianamenin İadesi İçin Öngörülen Sürenin Hukuki Niteliği

5271 s. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda belirtilen sürelerin çeşitli tasniflere tabi tutulduğu görülmektedir. Bu tasniflerin başında hak düşürücü, koruyucu ve düzenleyici süre ayırımı gelmektedir. Buna göre kişiye bir hak tanıyan ve belli bir sürenin sonunda kullanılmamış olan bu hakkı düşüren sürelerle hak düşürücü süreler denmektedir.²⁴ Hak düşürücü sürede ilgili hakkın kullanılabileceği azami süre gösterilir; bu sürenin sonunda artık ilgili hakkın kullanımı mümkün değildir.²⁵ Sürenin kaçırılması hak düşürücü etki doğurur. Keza öğretide de savunulduğu üzere hak düşürücü sürede normun muhatabı, hak sahibi olan bir kimse olmalıdır.²⁶ Kanun koyucu tarafından bir işlemin yapılabilmesi için geçmesini aradığı asgari sürenin söz konusu olduğu hallerde koruyucu süreden söz edilir. Bu süreye uymamanın işleme etkisi sınırlıdır yahut hiç yoktur. Keza düzenleyici sürenin söz konusu olduğu hallerde de işlemin yapılması için bir süre tanınır. Ancak bu sürenin geçmiş olması herhangi bir hak kaybına sebebiyet vermez.²⁷

Muhakeme sürecinde öngörülen sürelerin sınıflandırılması bu tasniflerle sınırlı olmasa ve kanun koyucu tarafından açıkça belirtilmiş olmasa da öğreti, ilgili sürelerle hukuki neticeler bağlama adına süreleri bu üç başlık altında değerlendirmeye çalışmaktadır. İddianamenin iadesi bağlamında TCK m 174 düzenlemesinde yer verilen 15 günlük sürenin ne tür bir süre olduğu öğretide tartışmalıdır. Bir görüşe göre anılan süre hak düşürücü süredir; kaçırılması halinde iddianame iade edilemeyecektir.²⁸ Bir başka görüşe göre burada öngörülen süre yukarıdaki üçlü sınıflandırmanın dışında bir süre türüdür ve “dava süresi” benzeri bir süre şeklinde

²⁴ Yenisey/Nuhoğlu (n 2) 145; Centel/Zafer (n 4) 751; Nevzat Toroslu ve Metin Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (17. Baskı, Savaş Yayınları 2017) 150.

²⁵ Öztürk ve diğerleri (n 2) 289.

²⁶ Metin Feyzioğlu, ‘Ceza Muhakemesi Kanunu’na Göre İddianamenin Hazırlanmasına ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler’ (2006) 1, CHD 31, 31.

²⁷ Süreler hakkında genel bilgi için bkz Öztürk ve diğerleri (n 2) 289.

²⁸ Süheyl Donay, *Güncelleştirilmiş Ceza Yargılaması Hukuku* (1. Baskı, Beta 2015) 318.

addedilmelidir.²⁹ Bu sebeple iddianamenin iadesi süresi, hak düşürücü süreler gibi özürsüz geçirilme halinde eski hale getirme imkanı vermemektedir; keza ilgili sürenin zamanaşımı süresi gibi kesilmesi yahut durması da söz konusu değildir; ancak sürenin geçmesi ile birlikte mahkemeye tanınan iade yetkisi de ortadan kalkar.³⁰ Fakat bu görüşü savunan kimi yazarlar ilgili sürenin şekli bir süre olduğunu ve esasın bu şekle feda edilemeyeceğini, dolayısıyla süre geçse bile iadenin mümkün olduğunu da savunmak suretiyle ortadan kalkan yetkinin aslında kalkmadığını belirtmekte ve kendi içlerinde tutarsızlığa sebebiyet vermektedirler.³¹ Netice olarak süreyi şekli bir süre olarak niteleyen bu görüş, iade süresini kesin bir süre, dolayısıyla hak düşürücü bir süre olarak görmemekte ve iadeyi süre geçiminden sonra da mümkün görmektedir.³² Bir başka görüşe göre iddianamenin iadesi için tanınan bu azami süre herhangi bir hak vermemekte ve sürenin sonunda verilmiş bir hakkı düşürmemektedir. Bu sebeple anılan süre muhakemenin makul sürede yapılabilmesini temin eden düzenleyici nitelikte bir süredir.³³ Bu görüşe göre iade süresine uyulmamasının hiçbir yaptırımı bulunmamaktadır. Bu görüş doğrultusunda CMK m 174/3 düzenlemesini yorumladığımızda ilgili halde kamu davası açılmış olmakta ancak iade halen mümkün kalmaktadır. Dolayısıyla iddianamenin iadesi muhakemenin her devresinde mümkün kalmaktadır. Ancak anılan görüş savunucuları kovuşturma evresine geçildikten sonra (ki bunun iddianamenin kabul edilmesi veya kabul edilmiş sayılması şeklinde gerçekleştiğini CMK düzenlemeleriyle paralel şekilde anlamaktalar) evre ve devrelerden dönülmezlik ilkesi gereği iade değerlendirmesinin yapılamayacağını savunmakla bu görüşlerinde çelişki içine düşmektedirler.³⁴ İddianamenin iadesi için öngörülen sürenin düzenleyici olduğunu savunan bir diğer görüşe göre ise ilgili süre düzenleyici süre olsa da CMK m 174/3 düzenlemesi ile birlikte değerlendirildiğinde anılan sürenin sonunda iade yetkisi ortadan kalkmaktadır.³⁵ Bize göre iddianamenin iadesi için öngörülen süre hak düşürücü, düzenleyici veya koruyucu bir süre değildir; zira anılan süre tasniflerinin özelliklerini yansıtmamaktadır.³⁶ Bu sebeple özel bir süre düzenlemesidir. Kanun koyucunun bu süreye bağlamış olduğu neticeler ise şu şekilde anlaşılmalıdır. Mahkemeye tanınan bu 15 günlük süre kesin bir süredir. Bu sürenin sonunda iade edilmeyen iddianamenin iadesi, mevcut düzenlemeler ışığında mümkün değildir ve bu halde kovuşturma evresine geçilmiş olmaktadır. CMK m

²⁹ Öztürk ve diğerleri (n 2) 630; Ünver/Hakeri (2022) (n 7) 546; Özkan Gültekin, *İddianame ve İddianamenin İadesi* (2. Baskı, Seçkin 2021) 228.

³⁰ Öztürk ve diğerleri (n 2) 630.

³¹ Öztürk ve diğerleri (n 2) 630.

³² Ünver, Hakeri müellifleri ise ilgili süreyi dava süresine benzetmekle birlikte iddianamenin bir kez iade edildikten sonra başka gerekçe ile iade edilemeyeceğini belirtmek suretiyle iadenin 15 günlük süreden sonra mümkün olmadığını savunmaktadırlar. Bkz Ünver/Hakeri (2022) (n 7) 547.

³³ Centel/Zafer (n 4) 751; Feyzioğlu (n 26) 31.

³⁴ “Kovuşturma evresine geçildikten sonra madde itibarıyla yetkisizlik kararı ile dosyanın görevli mahkemeye gönderilmesi halinde, evre ve devrelerden dönülmezlik ilkesi gereğince artık iddianame değerlendirilemez”. Centel/Zafer (n 4) 629.

³⁵ Özbek/Doğan/Bacaksız (n 22) 462; Karakurt (n 7) 23.

³⁶ Aynı yönde Taner (n 7) 290.

174/3 düzenlemesi ile bilhassa CMK m 174/4-son cümle düzenlemesi bu şekilde bir okumayı zorunlu kılmaktadır.

Yukarıda anılan görüşleri iki grupta toplayabiliriz. Birinci grup görüşlerde ilgili sürenin mahkemeye tanınan iade yetkisine bir etkisinin olmadığı kabul edilmektedir. Bu halde (mevzuatımıza göre soruşturma evresinin bir parçası olan) ara muhakeme evresi devam etmekte ve iade mümkün olmaktadır. Bu halde kovuşturma evresi iddianamenin kabulü kararıyla başlamış olacağından kovuşturma evresinden, önceki evreye (ara muhakeme yahut soruşturma evresine) bir dönüş söz konusu değildir ve bu sebeple ilgili durum evrelerden dönülmezlik ilkesini ihlal etmemektedir. Bu halde kovuşturma evresine başlanılmış olmakla birlikte iadenin mümkün olduğu kabul edildiğinde ise ilgili durumun evrelerden dönülmezlik ilkesine istisna teşkil ettiği söylenmelidir.

İkinci grup görüşlerde ilgili sürenin geçmesiyle birlikte iade yetkisinin ortadan kalktığı kabul edilmektedir. Bu görüş doğrultusunda yorum yapıldığında ara muhakeme (soruşturma evresi) sona ermiş olmakta ve evrelerden dönülmezlik ilkesi gereği iade imkanı ortadan kalkmaktadır.

A. Cumhuriyet Savcısının İddianameyi 15 Günlük Süre İçinde Geri Alıp Alamayacağı Meselesi

Cumhuriyet savcısının iddianameyi düzenleyip mahkemeye sunmasından sonra başlayan 15 günlük süre içinde ilgili iddianamesinin geri alıp alamayacağı hususu açık değildir. Evrelerden dönülmezlik ilkesi bağlamında bakıldığında dosya halen soruşturma (öğretiye göre ara muhakeme) evresinde olduğundan ve kovuşturma evresi henüz başlamamış olduğundan C. savcısının iddianameyi geri alabileceğini savunmakta beis görünmemektedir. Keza bu halde iddianamenin geri alınmasına kanunen bir engel bulunmamaktadır. İlgili sürenin hukuki nitelemesi nasıl yapılırsa yapılsın geri almanın bu halde mümkün olduğu savunulabilir; zira bu durum sürenin geçmediği hallerde işleme etki etmemektedir (UYAP portalının buna izin verecek şekilde düzenlenmesi gerekiyorsa, program buna müsaade edecek şekilde güncellenmelidir). Ancak buna rağmen öğretide bu halde C. savcısının iddianameyi geri alamayacağı, mevzuatta bu anlamda bir imkânın bulunmadığı gerekçesiyle savunulmakta ve olması gereken hukuk bağlamında mevzuata ekleme yapılması gerektiği belirtilmektedir.³⁷

³⁷ Özbek/Doğan/Bacaksız (n 22) 463.

B. Cumhuriyet Savcısının 15 Günlük Süre Geçtikten Sonra İddianameyi Geri Çekip Çekemeyeceği Meselesi

Cumhuriyet savcısının iddianameyi düzenleyip mahkemeye sunmasından sonra başlayan 15 günlük süre geçtikten sonra ilgili iddianamesini geri çekip çekemeyeceği hususu da açık değildir. Evrelerden dönülmezlik ilkesi bağlamında bakıldığında bu halde hangi evrede olunduğunun tespiti önem arz etmektedir. Öğretide savunulan bir görüşe göre 15 günlük süre geçmiş olsa da mahkemece bir karar alınmadığı sürece kovuşturma evresine geçilmiş olmayacağından, bu halde dosya halen soruşturma (ara muhakeme) evresindedir.³⁸ Katılmadığımız bu görüş benimsendiğinde 15 günlük sürenin geçmemiş olduğu hallerde ulaşılmış olduğumuz sonuçtan dönülmeyi gerektiren bir husus yoktur. O sebeple savcılık ilgili iddianameyi mahkemece karar alınmadığı sürece her zaman geri çekebilir; daha doğru bir ifadeyle, bu haldeki geri çekme evrelerden dönülme sonucunu doğurmayacağından evrelerden dönülmezlik ilkesini ihlal etmeyecek yahut buna istisna teşkil etmeyecektir. 15 günlük sürenin geçmesinden sonra kovuşturma evresine kendiliğinden (mahkemece bir işlem yapılmasına gerek kalmadan) geçildiği kabul edildiğinde³⁹, ilgili iddianamenin kabul edilmiş olduğu ve kovuşturma evresine geçildiği tespiti yapılacağından savcılığın bu halde iddianameyi geri çekemeyeceği sonucuna evrelerden dönülmezlik ilkesi bağlamında ulaşmak gerekir. Zira bu halde bir geri çekme evrelerden geri dönülmezlik ilkesine aykırılık teşkil edecektir.

Kanaatimizce kanun koyucunun 15 günlük sereye ilişkin düzenleme ile arzuladığı, kovuşturma evresine kendiliğinden geçilmiş olduğudur; bu sebeple kovuşturma evresindeki bir iddianamenin savcılık tarafından re'sen geri çekilmesi mümkün değildir. Zira mevcut düzenlemeler bu hallerde bir geri çekmeyi mümkün görmemektedir. Geri çekme kanunen öngörülmediğinden ve evrelerden dönülmezlik ilkesine hususi (Almanya örneğinde görüldüğü gibi) yahut genel (İsviçre örneğinde görüldüğü gibi) bir istisna tanınmadığından bu şekilde bir okuma yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

³⁸ Şahin/Göktürk müellifleri bir yandan 15 günlük süre içinde iade edilmeyen iddianamelerin kabul edilmiş sayıldığını, böylece kovuşturma evresine geçilmiş olduğunu kabul ederken [bkz Şahin/Göktürk (n 2) 134], diğer yandan kamu davasının açılmış sayılabilmesi için iki işlemin gerekli olduğunu ve bunların ilkinin iddianamenin düzenlemesi, ikincisinin ise mahkeme tarafından bu iddianamenin kabul edilmesi işlemi olduğunu belirtmektedirler [bkz a.g.e., Şahin/Göktürk (n 2) 477]. Anılan yazarlar bu açıklamalarıyla kovuşturma evresine geçilmesi için mutlaka iddianamenin kabul kararının mahkemece verilmesi gerektiğini savunmuş olmaktadır. Bu durum ise ilgili dosyada iddianamenin 15 gün içinde kabul edilmediği hallerde, mahkemece karar alınmadığı sürece dosyanın soruşturma evresinde olduğu anlamına gelebilmektedir. Keza Yenisey/Nuhoğlu müellifleri iddianamenin kabulü işlemini devre dışı bırakan kabul edilmiş sayılma düzenlemesini hukuka aykırı bulmaktalar. Bu görüşün dayanağı ise iddianamenin kabulü kararını bir ceza muhakemesi şartı olarak görmeleridir. Anılan yazarların olması gereken hukuk bağlamında kamu davasının açılmasında iddianamenin düzenlenmiş olması ve mahkemeye sunulması esas aldıkları görüldüğünden, kovuşturma evresinin başlangıcı için iddianamenin kabulü işlemini aramadıkları ancak muhakemenin başlaması (duruşma hazırlığı aşamasına gelmesi) için iddianamenin kabulü kararını/ işlemini şart koştukları düşünülmektedir. Bu ise bambaşka tartışmalara sebebiyet verir. Bkz Yenisey/Nuhoğlu (n 2) 743 vd.

³⁹ Bu yönde tespit için bkz "İddianamenin kabul edilmiş sayıldığı halde kovuşturma evresi, iddianameyi değerlendirme süresi olan onbeşinci günün sonunda, onaltıncı günde başlar." Centel/Zafer (n 4) 629; Taş (n 13) 292.

C. Mahkemenin 15 Günlük Sürenin Geçmesinden Sonra İddianameyi İade Edip Edemeyeceği Meselesi

Bir üst başlıkta belirttiğimiz gibi, 15 günlük sürenin geçmesinden sonra kovuşturma evresine geçilip geçirilmediği hususu öğreti açısından tartışmalıdır. Bu halde kendiliğinden kovuşturma evresine geçirilmediği, bunun için mahkemenin ayrıca bir karar alması gerektiği görüşü benimsendiğinde mahkemenin iddianameyi (15 günlük süre geçmeden önce olduğu gibi, bu durumda da) iade edebileceği sonucuna ulaşmak gerekir. Bizim de katıldığımız ve kanun koyucunun da arzu ettiğini düşündüğümüz diğer görüş benimsendiğinde ise iadenin mümkün olmadığı sonucuna varmak gerekir. Zira kovuşturma evresinden soruşturma evresine dönülmesini öngören genel veya özel bir düzenleme mevzu hukukumuz açısından söz konusu değildir.

Öğretide kovuşturma evresine geçilebilmesi için mahkemece ayrıca bir kararın alınması gerektiği görüşü benimsendiğinde, iadenin bu karardan sonra mümkün olup olmayacağına da açıklığa kavuşturulması gerekir: Bu halde artık kovuşturma evresine geçilmiş olacağından ve mevzuatımızda evrelerden dönülmezlik bağlamında bir istisna düzenlemeye rastlanılmadığından iadenin mümkün olmayacağını söylemek gerekecektir.

Görüldüğü üzere seri muhakeme bağlamında yapılan tartışmaya benimsemediğimiz görüşler kısmi çözüm üretseler de 15 günlük süre geçtikten ve mahkemece bir karar alındıktan sonra kovuşturma evresine geçildiği için iadenin mümkün olmadığı genel kabul görmekte ve seri muhakeme bağlamındaki sorunun çözülemediği görülmektedir. Mevcut uygulama bakımından önem arz eden bu duruma aşağıda yer vermiş olduğumuz yol izlenmek suretiyle bir çözüm bulunabilir.

V. Nihai Değerlendirme ve Reform Önerimiz

Seri muhakeme usulü bağlamında öğretide de vurgulandığı üzere Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararından önce de bir dosyanın soruşturma evresinde döndürülmesi ihtiyacı doğmaktaydı;⁴⁰ mevcut düzenlemelerle hareket edildiğinde seri muhakeme ve iddianame yerine geçen belge örneklerinde olduğu gibi diğer birçok alanda da bu ihtiyaç ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple ilgili tartışmayı AYM'nin iptal kararı dolayısıyla birçok dosya için ortaya çıkan geçici bir tartışma olarak değerlendirmemek gerekmektedir. Seri muhakeme usulü bağlamında ortaya çıkan sorunun ilgili usulü işletme bağlamında mahkemeye bir yetki verilmesi suretiyle giderilmesi gerektiği şeklindeki görüşe ve buna alternatif olarak ilgili usulün soruşturma evresinden alınarak kovuşturma evresine bırakılmasına yönelik görüşe katılmamaktayız.⁴¹ Zira bu usul soruşturma evresine ve Cumhuriyet savcısına

⁴⁰ Baytaz (n 4) 23.

⁴¹ Öneri için bkz Baytaz (n 4) 24.

hasredilmiştir. Yazarın ilgili usulün uygulanmasının kovuşturma evresine taşılması görüşüne katılmadığımız gibi ilgili görüş doğrultusunda değişikliğin evrelerden dönülmezlik ilkesine ilişkin sorunu çözmeyeceğini düşünmekteyiz. Zira yukarıda belirttiğimiz üzere evrelerden dönülmezlik ilkesinin mutlak şekilde uygulanması diğer birçok alanda sorun olamaya devam etmektedir. Kaldı ki tahliye muslukları olarak nitelendirilen ve ilk derece mahkemelerinin iş yükünü azaltma motivasyonunu da içeren tüm bu usulleri kovuşturma evresine taşımak, kanun koyucunun bu usullerden beklediği pratik faydanın gerçekleştirilmesini imkânsız hale getirecektir. O sebeple sorunun çözümünü evrelerden dönülmezlik ilkesine istisna getirmekte aramalıyız.

1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda öngörülen şahsi dava usulünde kovuşturma evresi olarak nitelendireceğimiz devrede kişinin şahsi davasını geri alması mümkündür.⁴² Bunun sebebi öncelikle bu davanın kamuoyu için bir ehemmiyet arz etmemesi ve dava açıp açmamanın en başta kişiye bırakılmış olmasıdır. Ancak davayı geri almanın bu hali evrelerden dönüldüğü, daha doğrusu kovuşturma evresinden soruşturma evresine dönüldüğü anlamına gelmemektedir; keza aynı husus yeniden soruşturma konusu edilememektedir; zira bu halde mahkemece düşme kararı verilmektedir.⁴³ Cumhuriyet savcısına benzer bir yetki tanınmak suretiyle bir çözüm bulunsa da mevcut hüküm türlerinden düşme kararının verilmesi neticesini doğurmak dışında bir faydası olmayacak ve kovuşturma evresinden de dönülmemiş olacaktır. Keza C. savcısının davayı (iddianameyi) şahsi ceza davasında olduğu gibi geri çekmesi mümkün olsa ve bu halde düşme kararı verilse kişi ilgili fiil dolayısıyla yeniden yargılanamayacak ve seri muhakeme ve benzeri durumlarda ortaya çıkan sorunlar giderilememiş olacaktır.

Yukarıda anılan gerekçelerle C. savcısının iddianameyi geri çekmesinden yahut mahkemenin iddianameyi iade etmesinden söz edebilmek için kendilerine bu konuda tanınmış bir yetkinin olması şarttır. Kanunun yetkili kılmadığı hallerde kovuşturma evresindeki dosyanın iddianamesinin savcılık tarafından geri çekilmesinin yahut mahkeme tarafından iade edilmesinin önünde evrelerden dönülmezlik ilkesi ile öngörülmüş olan yasak bulunmaktadır.⁴⁴ Evrelerden dönülmezlik ilkesi ille getirilen bu yasağa ancak kanun koyucu tarafından getirilen bir düzenleme ile istisna tanınabilir ve yukarıda bahsettiğimiz sorunlara kalıcı çözümler sunulabilir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 174. maddesinin 3. fıkrasında şu şekilde bir değişiklik yapılmak suretiyle ilgili konu çözüme kavuşturulabilir:

⁴² Tosun (1984) (n 3) 197.

⁴³ Mülga düzenleme hakkında bilgi için bkz Tosun, (1984) (n 2) 198 vd; Faruk Erem, *Diyaletikt Açısından Ceza Yargılaması Hukuku* (6. Baskı, Işın Yayıncılık 1986) 652.

⁴⁴ Konuya ilişkin çok sayıda yargı kararı mevcuttur. Anılan kararlar için bkz. Yargıtay CGK, E 2014/855, K 2015/356, 03.11.2015; Yargıtay 13. CD, E 2016/17153, K 2018/18368, 17.12.2018; Yargıtay 18. CD, E 2018/6021, K 2018/13813, 30.10.2018; Yargıtay CGK, E 1992/260, K 1992/283, 19.10.1992. İş bu kararlara konu sorunların neredeyse tamamı önerilen kanun değişikliğiyle birlikte çözülebilmektedir.

“En geç birinci fıkrada belirtilen süre sonunda iade edilmeyen iddianame kabul edilmiş ve kovuşturma evresine geçilmiş sayılır. Ancak iade gerektiren sebeplerin kovuşturma evresine geçildikten sonra ortaya çıkması ve durma kararı verilerek ilgili sebebin Cumhuriyet Başsavcılığınca giderilmesinin mümkün olmadığı hallerde mahkeme iddianameyi eksikliklerin giderimi yahut gereği için savcılığa iade edebilir. Cumhuriyet savcısı da anılan koşullarda iddianameyi geri çekebilir”.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Bibliyografya/Bibliography

- Alan Akcan E, ‘Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi Kurumu’ (2016) 15(2) İKÜHFD 173-192.
- Baytaz AB, ‘Seri Muhakeme Usulü’, (2020) 8(2) Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi 1- 47.
- Berz U & Burmann M, *Handbuch des Straßenverkehrsrechts Band II* (Werkstand 44. Ergänzungslieferung, Hrsg. Michael Burmann & Reiner Heß, Bearbeiter: Schneider, C.H. Beck, München, August 2021) (via Beckonline).
- Centel N ve Zafer H, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (19. Bası, Beta 2020).
- Clausmeier D, *Die Einstellung von Verfahren mit Auslandsberührung durch die Staatsanwaltschaft* (Berliner Wissenschaftsverlag 2016).
- Daphinoff M, *Das Strafbefehlsverfahren in der Schweizerischen Strafprozessordnung* (Schulthess 2012).
- Donatsch A, Schwarzenegger C & Wohlers W, *Strafprozessrecht* (2. Auflage, Schulthess 2014).
- Donay S, *Güncelleştirilmiş Ceza Yargılaması Hukuku* (1. Baskı, Beta 2015).
- Erem F, *Diyalektik Açısından Ceza Yargılaması Hukuku* (6. Baskı, Işın Yayıncılık 1986).
- Feyzioğlu M ‘Ceza Muhakemesi Kanunu’na Göre İddianamenin Hazırlanmasına ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler’ (2006) 1 CHD 31-36.
- Gültekin Ö, *Öğreti ve Uygulamada İddianame ve İddianamenin İadesi* (2. Baskı, Seçkin 2021).
- Heger M & Pohlreich E, *Strafprozessrecht* (2. Auflage, Kohlhammer 2018).
- Heghmans M, *Strafverfahren – Strafrecht für alle Semester* (Springer 2014).
- Hellmann U, *Strafprozessrecht* (2. Auflage, Springer 2006).
- Karakurt A, ‘Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi’ (2009) 82 TBB Dergisi 1-31.
- Kindhäuser U & Schumann KH., *Strafprozessrecht* (5. Auflage, Nomos 2019).
- Özbek VÖ, Doğan K ve Bacaksız P, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (14. Baskı, Seçkin 2021).
- Öztürk B, Tezcan D, Erdem MR, Gezer S, Saygılar Kırıt FY, Alan E, Özaydın Ö, Erden Tütüncü E, Altınok Villemin D ve Tok, MC, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku* (16. Baskı, Seçkin 2022).

- Roos E & Jeker K, ‘Die Prüfung der Anklage nach Art. 329 StPO’ (2012) 5 Forumpoenale 301-306.
- Şahin C ve Göktürk N, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (13. Baskı 2022).
- Taner FG, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği* (2. Baskı, Seçkin 2021).
- Taş B, ‘Caza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin Kabulü, Tensip Zaptı ve İlk Duruşma’, (2020) 6(2) İstanbul Aydın Üniversitesi HFD 287-314.
- Toroslu N ve Feyzioğlu M, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (17. Baskı, Savaş Yayınları 2017).
- Tosun Ö, *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri* (Sulhi Garan Matbaası Koll. Şti., 1973).
- Tosun Ö, *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, Cilt I, Genel Kısım* (4. Bası, Acar Matbaacılık Tesisleri 1984).
- Ünver Y ve Hakeri H, *Sorularla Ceza Muhakemesi Hukuku* (TBB Yayınları 2006).
- Ünver Y ve Hakeri H, *Ceza Muhakemesi Hukuku, 2. Cilt* (7. Baskı, Adalet 2013).
- Ünver Y ve Hakeri H, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (19. Baskı, Adalet 2022).
- Wiprächtiger H, *Kommentar zur Schweizerischer Strafprozessordnung und Schweizerischer Jugendstrafprozessordnung*, (Hrsg. Marianne Heer, Stämpfli Verlag 2010).
- Yenisey F ve Nuhoglu A, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (10. Baskı, Seçkin 2022).

